

**BÁLINT NAGY ISTVÁN (1893–1931):
ORVOSTÖRTÉNETÜNK ÁLLAPOTA 1931-BEN¹**

Digitalizálták a Magyar Tudománytörténeti Intézet munkatársai, Gazda István vezetésével, közreműködött: Szállási Árpád

Orvostörténetünk és a vele kapcsolatos közegészségügy-, valamint a nagyjelentőségű járványtörténetünk még ma is mostohagyermek a magyar történettudománynak. Nyilvános rendes tanárral bíró tanszéke nincs, az e tárggyal foglalkozók egy táborba tömörítve nincsenek és ennek következtében az öntudatos, kialakult tervek szerinti kutatás hiánya miatt az erők szétforgácsolódnak, jelentősebbet alkotni nem tudnak. Emlékei nagyobbára feldolgozatlanul hevernek levéltárainkban és könyvtárainkban, a hozzáférhetőbb helyen levőket Győry Tibor és Magyary-Kossa Gyula mentették meg az utókor számára, előzetesen pedig a tudós debreceni orvos, Weszprémi István és Linzbauer professzor. Weszpréminek négykötetes biográfiája nemcsak a hazai orvostörténetnek, hanem irodalomtörténetünknek is jelentős nyeresége. A vidéki és külföldi levéltárak, könyvtárak idevágó anyaga ma is nagyjából feldolgozatlan, pedig az orvostörténet mindenkor egyik legértékesebb kútforrása az emberiség egyetemes kultúrtörténetének.

A kevés számú orvostörténeti kutatóknak közös panasza, hogy nincs olyan társulat, amely a fejlődő fiatalokat irányítsa, munkálkodásukat számon tartsa, annak elhelyezéséről gondoskodnék és referátumokban a külfölddel megismertesse. Az igaz, hogy úgy az orvos-, mint a történelemszaktanárok részéről a legmesszebbmenő támogatásban részesülnek, de hol az utódképzés, a succrescentia, amely a bő anyagot olyan tempóban dolgozná fel és idegen nyelven is hozzáférhetővé tenné, mint amilyen termékenységgel és gyorsasággal az utódállamok orvostörténeti intézetei teszik ezt. Helytálló legtekintélyesebb orvosi szaklapunknak, az Orvosi Hetilapnak panasza, hogy a magyar orvosi történetírás a legelhanyagoltabb, legkevésbé támogatott ága a teoretikus orvostudománynak.² Ernyey József, nemzeti múzeumi igazgató e szavakkal emlékezik meg orvostörténetünk mai állapotáról és a sürgős teendőkről:

„Ha a fejlődéstan olyan szükséges része a zoológiának, botanikának, hogy külön tanítják mindenfelé, szabad-e teljesen mellőzni az egész természet- és orvostudomány kialakulásának menetét? Tekintsük ezt szellemtörténetnek, gazdaság- vagy művelődéstörténelmi kérdésnek, mondjuk tudomány-fejlődéstanak vagy bármi másnak, azaz utalhatjuk a bölcsészeti vagy orvosi kar hatáskörébe, de valahol foglalkoznunk kell vele. Sajátságos, hogy a hivatalos világ milyen nehezen vette tudomásul a természet- és orvostudomány történetének jelentőségét. Az orvostan története a főiskolai tanítás mostohagyerekei közé tartozik. A hivatalos szervek nem tesznek érte semmit, panaszolta W. Becher még 1905-ben. Azóta, mintha megszívlelték volna szavait, a legtöbb egyetem tanszéket és kutatóintézetet adott e hasznos tudománynak, társaságok alakultak művelésére és nyomukban számottevő irodalom és érdeklődés támadt. Új, felesleges tudománynak mondják ezt ellenzői, pedig tévednek. Régi, hasznos irány ez, csak a neve és eszközei újak. Gyakorlatibb, nem olyan egyoldalú, mint a politikai történelem, változatosabb

¹ Forrás: Bálint Nagy István: Orvostörténetünk mai állapota. = Magyar Szemle, 1931. II. pp. 145-151.

² Antal Lajos: A német orvostörténelmi congressus jelentősége és tanulságai. = Orvosi Hetilap, 1929. p. 964.

ennél, mert közvetlen kapcsolata van az emberrel, így új utakon világít be a városi és falusi élet apró bonyodalmaiba, vagy a kereskedelem és tudósvilág sok titkába, tehát érthető, hogy érdeklődő közönséget és lelkes művelőket talál mindenfelé.”³

Orvostörténeti irodalmunk elhanyagoltságára vall Szekfű Gyula panasza is,⁴ aki a 16–17. századok talajviszonyainak változására, amely e két század közegészségügyére oly döntő befolyással volt, „pozitív adatokat tartalmazó előmunkálatokat nem talált”. Győry úttörő jellegű *Morbus hungaricus*-át említi, amely egyetlen magyar forrásmunkája volt a fenti két század talajviszonyainak változása következtében megrendült közegészségügyi viszonyok megírásánál. Orvostörténelmünk múltjára jellemzően állapítja meg: „csak az sajnálható, hogy senki sem akadt, aki Győryn kívül az orvostudomány történetét ily szélesebb szempontból művelné”. Szekfű munkája megírása közben még nem volt hozzáférhető Magyary-Kossa háromkötetes, ’Magyar orvosi emlékek’ című orvostörténeti műve, amely méltó folytatása Weszprémi hasonló szorgalommal összegyűjtött, említett orvostörténetének. Ennek megjelenése alkalmával érezzük nagy jelentőségét Nékám tanár vállalkozásának, aki helyes történeti érzékkel felkarolta a magyar orvostörténelem mostohaságát és anyagi áldozatokról vissza nem rettenve mindenki számára hozzáférhetővé igyekszik tenni a magyar orvostörténelem mostohaságát és anyagi áldozatoktól vissza nem rettenve mindenki számára hozzáférhetővé igyekszik tenni a magyar orvostörténeti emlékeket, melyek az orvosi lapok hasábjain „orvostudományi képzés híján” az érdeklődők szeme előtt elsikkadtak. A kutatóknak forrásmunkái közül még az az egy pár megírt dolgozat is hiányzik, ami megjelent, mert nem volt hozzáférhetővé téve, mert nincs egy Magyar Orvostörténelmi Társulat, amely állandóan számon tartaná tagjainak munkálkodását és a rokon tudós körök számára hozzáférhetően megjelentetné. A Magyar Történelmi Társulat Közlönyében, a Századokban, a „Történeti irodalom” rovatban, még kérés-életű napilapjaink történeti anyagáról is kivonatot találunk, de az orvosi lapok történeti közleményeinek ismertetése hiányzik, mert nem orvosnak, szakképesítés híján, nehézkes, körülményes e lapokat figyelemmel kísérenie. A hiányzó társulatnak lenne a dolga nemcsak a hazai, hanem a külföldi szakirodalommal is megismertetni a feldolgozott anyagot, referátumokkal ellátni a külföldi szaklapokat, amit az utódállamok orvostörténeti intézetei vagy társulatai sohasem mulasztanak el. Frissesség, szervezettség, nyugattal való nagyobb kapcsolat hiánya vészesen érezteti következményeit, hiszen rövidesen nemcsak a latin nyelven megjelent régi tudós orvosaink munkáit állítják be a cseh, román, jugoszláv kultúrpolitika szolgálatába, hanem orvosi nagyságainkat, színmagyar származású, csak még idegenül sem hangzó nevű orvosprofesszorainkat is kisajátítják, a nemzetiségi kultúrpolitika előharcosaiként szerepeltetik.

Ma már nem annak az egypár orvostörténelemmel „is” foglalkozó orvosnak érdeke múltjának felkutatása és megismerése, hanem egyetemeink orvoskari tanártestületének és az egész magyar orvosi rendnek, melynek tagjai nem tudhatják, hogy nevükkel mikor találkoznak valamely román, cseh vagy jugoszláv szaklap hasábjain, mint valamikor az egyik utódállam kultúrpolitikájának, így egészségügyi politikájának renegát harcosával, mert ha szomszédaink holtakat is magukénak követelnek és vallnak, akkor rövidesen az élőket is kisajátíthatják. Hány természettudományi tanárunk van, akik a kolozsvári egyetemen tanítottak és ezért könnyen a román kultúra katonaságának aranycsillagos tisztjei lehetnek. A kolozsvári egyetem a sikeres propaganda folytán ma már román alapítás Európa szemében; Apáthy, Gyórfy, Vidakovits és Jancsó, mind nevek és értékek arra, hogy amilyen történelemhamisítással most kisajátították Rácz Sámuel, Molnár János, Petényi János stb. természettudósainkat, évtizedek múlva ugyanennyi erővel és igazsággal rájuk is kerülhet a sor. Természettudomány-történetünknek feladata az elhunyt tudósok nevében tiltakozni ezen igazságtalan és jogtalan elanyagonyvelésük ellen, mert evvel nemcsak művelődéstörténetünk kincseit őrizzük, hanem az elhaltak emlékének is dicső emléket állítunk. Külföldön, ugyanott, ahol ezek a közlemények megjelentek, adjuk tudtára a szerzőknek, hogy figyeljük „tudományos” munkálkodásukat, a szakkörökkel pedig közöljük, hogy annyira gazdagok vagyunk orvostörténeti

³ Természettudományi Társulat Évkönyve, 1930. pp. 37-38.

⁴ Hóman Bálin – Szekfű Gyula: Magyar Történet. V. köt. p. 395. skk.

nagyságokban, hogy az ezekben szükölködők hozzánk folyamodnak „valódi nagyokért”, mert csak onnan lehet elvenni, csak onnan lehet kultúrát csenni, ahol van mit.

A magyar orvosi renddel meg kell ismertetni múltjának ragyogó, sokszor egész Európa előtt ismert nagyjait, a trianoni Magyarország orvosa elé kell tárni elődeinek bár dicső, de küzdelmes életét, mert evvel a kialakuló rendi öntudatot fejlesztjük és a rendi összetartás fontosságát éreztetjük. Ezért, habár elkésve is, de még mindig nem későn:

1. megalakítandó a Magyar Orvostörténelmi Társulat,
2. gond fordítandó orvostörténészek képzésére,
3. közelebb kell hozni az orvosokat múltjukhoz.

A Magyar Orvostörténelmi Társulat megalakításának eszméje már rég kísért az orvosi karban. Kátai Gábor orvos, a Természettudományi Társulat egykori lelkes titkára vetette fel a kérdést először 1864-ben. Azóta folyton felszínen van az eszme, de mint minden kezdeményezés nehézkes az orvosok között, így ez a terv sem valósulhatott meg eddig. Az 1929-ben Budapesten tartott német orvos- és természettudomány-történelmi társaság kongresszusa ismét felszínre vetette az eszmét. Régi harcosa Ernyey József, a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatója a Természettudományi Társulat említett évkönyvében, Antal Lajos az Orvosi Hetilapban, Sárközy Róbert⁵ miniszteri titkár pedig a Népegészségügyben visszhangoztatják e kívánságot. Antal a következőképpen vonja le ennek a kongresszusnak tanulságait:

„...a történelmi kultusz egy tudományágban sem annyira fontos, mint az orvostudományban. Az orvostörténelem kritikára tanít. Önkritikára és mérsékletre, megtanítja a theoretikust és klinikust egyaránt, hogy ne tartsa teoriáját, tudását véglegesnek, csalhatatlannak, hanem azt csak mint kora szellemvilági törekvéseinek visszatükröződését tekintse, amelyet egy újabb század szellemi eredményei úgyis elmoshatnak és átalakíthatnak. Kritikára int, mert kimutatja, hogy autochtonnak hitt tudományunk sem teljesen független a kor eszmei mozgalmaitól.”⁶

Hangoztatja továbbá Antal egy olyan orvostörténelmi organizáció szükségességét, amely a kutatást megkönnyítené és elősegítené s a magukban hivatottságot érző fiatalokat összegyűjtené. Segítségül hívja a szegénységéből talpra álló Magyar Tudományos Akadémiát, amely pályamunkák kifizetésével erőteljesen fellendíthetné a magyar orvostörténelmi kutatómunkát. Dézsi Lajos,⁷ akadémiai rendes tag szegedi 1928. évi rektori székfoglalójában szintén az Akadémia figyelmébe ajánlja az orvostörténészek felkarolását, mikor azt mondja:

„A magyar orvosok tudományos kutatásait ismertető idegen nyelvű folyóiraton és az Orvosi Könyvkiadó Vállalat segítségével kívül az Akadémia feladata lenne összegyűjteni a magyar orvoslás történeti emlékeit és megírni az orvosi rend történetét és kiadni olyan műveket, mint pl. Rigler Gusztáv műve a magyarországi 1831-i koleráról.”

Minden oldalról, úgy a gyakorlati, mint a teoretikus orvosprofesszorok szükségesnek vallják ezen társulat megalakítását, amelynek élére állnának az orvosi történetírás jelenlegi nagyjai, az egyesület pedig összegyűjtené az összes, e problémával foglalkozó kutatókat és tagjai sorába tömörítené egyetemeink orvostanárain kívül a gyakorló orvosok közül azokat, akiket a megélhetés nehéz gondjai még nem keserítettek el annyira, hogy múltjuk dicsőségét, tudományuk fejlődését érdeklődéssel ne olvassák.

A másik fontos feladat lenne: orvostörténészeink szakszerű kiképzése. Ez már nehezebb kérdés! Ma, amikor egyetemeink annyira érzik megcsontottságunk folytán bekövetkezett szegénységünket, nem tudom, vajon lehet-e egyelőre gondolni önálló, magyar orvostörténelmi intézet felállítására, amelynek legfontosabb feladata lenne az orvostörténeti anyag összegyűjtése és orvostörténészek kiképzése. Jelenleg nagyobbára Bécsben Neuburgernél, Lipcsében Sudhoff nyugalomba vonulása után Sigeristnél nyerhető olyan kiképzés, amely figyelemreméltó kutatásra,

⁵ Sárközy Róbert: A német orvos- és természettudománytörténelmi társaság 22. congressusa Budapesten. = Népegészségügy, 1929. pp. 996–1006.

⁶ Orvosi Hetilap, 1929. p. 964.

⁷ A Gróf Vigyázó-alapítvány és a magyar tudománypolitika. Beszéd, mellyel a szegedi magyar kir. Ferenc József Tudomány Egyetem rektori székét az 1928/29. tanévi beiktatási ünnepen 1928. október hó 7-én elfoglalta. Széphalom, 1929.

kifogástalan történeti munkára képesít. Két jeles orvostörténészünk, Győry és Magyary-Kossa egyéb elfoglaltságuk miatt orvostörténészek tanításával és kiképzésével nem foglalkozhatnak eléggé; az egyik állami ügyek intézésével is foglalkozik, a másik a farmakológia oktatásával.

Történezeink viszont felelőségük tudatában, a szakképesítés híjával nem foglalkozhatnak a történelemnek ezzel az ágával, mert képzett és jó orvostörténész csak orvos lehet. Csak orvosnak van megfelelő gyakorlata és érzéke ahhoz, hogy pl. egy orvos-író és tudós tudományos működését elbírálhassa, a külföldi befolyásokat pályája folyamán felfedezve sokszor évszázadok után mérlegelhesse és orvostörténelmi szempontból ismertesse. Semmelweis nagysága akkor domborodik ki valójában, ha a külföldi, korábbi és egy időbeli törekvések reménytelenségét ismerjük és vázoljuk, „mert Semmelweis előtt himlőhöz és fekete halálhoz hasonló pusztításokat vitt véghez a gyermekágyi láz” (Győry), továbbá egy járvány tanulságait is csak orvosi képesítéssel vonhatjuk le és használhatjuk fel újabb járvány alkalmával.

Sok verejtékes orvosi munkának tudományos értékét elmosta az idő, de orvostörténelmi szempontból jelentős a ma tudományában is, kihatása csak azok előtt ismeretes, akik forgatják, olvasgatják az orvostörténeti dolgozatokat, így sok orvos nem tudja, hogy amit nagy büszkén sajátjának vall, csak az előtte ismeretlen régi felfedezés kisajátítása. Ezért közelebb kell hoznunk az orvostörténetet orvostársainkhoz, meg kell kedveltetni, fáradságos munkájuk utáni pihenésük olvasmányának kell lennie. Szívesen forgatják orvosaink az ilyenfajta dolgozatokat, de nagyon ritkán juthatnak hozzá, mert a termelés igen csekély. Orvosi szaklapjaink évente alig-alig közölnek egy-két tanulmányt, mert a szerkesztők szerint kevés olyan beküldött dolgozat akad, amely nem Wespri, Linzbauer, sőt Demkó kompilálása lenne. A történetírókhoz is közelebb kellene jutnia az orvostörténelmi dolgozatoknak, hogy ne fordulhassanak elő történeti irodalmunkban ma még lépten-nyomon megtörténő „elírások”, hogy pl. összetéveszék a kolerát a pestissel, luesz alatt csak szifiliszt értsenek, holott volt idő, mikor minden járványos baj gyűjtőneve „luesz” volt. Különösen a sok szóra alkalmat adó helytörténeti monográfiák íróira vonatkozik ez.

Kérdés most már, hogyan hozható közelebb az orvostörténelem orvosainkhoz és az érdeklődőkhöz? Talán megfelelő kiadványokkal, mint ahogy most az Orvosi Könyvkiadó Társulat Magyary-Kossa 'Magyar orvosi emlékek' című háromkötetes, egy hangyaszorgalmú gyűjtő harmincéves fáradságos munkáját, költségektől vissza nem riadva, az egész magyar orvosi rend örömeire megjelentette. Folyóirat megindításával, amelyben egyszer-kétszer (gyakoribb megjelenésére a mai körülmények között nem is számíthatunk) összegyűjtve tehetnők orvosaink és történészeink elé évi munkálkodásunk gyümölcsét. Az utódállamok idejében megéreztek – mint látni fogjuk – ennek szükségességét, csak mi nem gondoltunk erre eddig, illetve a tervet nem valósítottuk meg a közöny és a kezdeményezés nehézsége miatt.

A hazai viszonyok ismertetése után lássuk, hogy az utódállamok tudományos körei mennyire értékelik ezen tudományág fontosságát. Románia ölébe hullott a kolozsvári egyetem legmodernebb felszerelésű klinikáival együtt, örökölte Erdély, különösen a magyarok és a szászok fejlett orvosi kultúráját, amelyet kisajátítani, sajátjának feltüntetni a román kultúrpolitika legfontosabb feladata volt. Azonnal helyes és célravezető eszköznek tartották az orvostörténelmi tanszék felállítását és hason célú folyóiratok megindítását, amelyek azóta az összes európai nyelven hirdetik, hogy tulajdonképpen csak az ősi román orvoskultúra szállott vissza rájuk, amely évszázadokon át idegen bilincsekben vergődött és azért nem fejlődhetett, emelkedhetett arra a magaslatra, amelyben a regátban volt.

A tanszéket 1924-ben állították fel, annak élére a francia Jules Guiart professzort tették, aki még a mai napig is franciaországi közleményekkel látja el a szaksajtót, de az intézetében felállított „Biographisches Archiv rumänischer Ärzte” gyűjteménybe kerültek az összes latin nyelven megjelent erdélyi magyar orvosok is. Tanítványa, Bologna, az intézet igen termékeny magántanára, ennél is továbbmegy, eleinte még erdélyi és szász orvosi kultúráról értekezett,⁸ de újabban a magyar orvosi kultúra fölé helyezi a románt. Például az inoculatio hazájának nevezi Romániát,

⁸ V. ö.: Valeriu L. Bologna 1928-ban megjelent 'Siebenbürgisch-sächsische Ärzte des 16. und 17. Jahrhunderts' c. művével.

ahol 1688-ban már tudományos alapon üzték azt.⁹ Köztudomású, hogy a himlős anyag betegről egészségesre átvitelét, (inoculatio) – miáltal a beoltott egyént erősebb fertőzéstől az egész életen át megvédték – a kínaiak üzték először, akik révén a világ összes népe előtt ismeretes lett. Először Timoni török orvos ismertette 1713-ban és utána Pilarinus cári udvari orvos, akinek a románokhoz annyi köze volt, hogy az oláh fejedelem udvarában is megfordult 1688-ban, mielőtt a velenceiek konzula lett Szmirnában. Magyarországon ugyanebben az időben Raymann János eperjesi orvos foglalkozott tudományosan a már sok helyen ismert inoculatio vagy variolatio tanával és a boroszlói évkönyvekben (Miscellanea) leírta megfigyeléseit 1717 és 1721-ben. Tehát a románok ebben nem előztek meg bennünket, sőt amikor Jenner felfedezése után három évre 1796- és 1799-ben hazánkban a tehén-himlőoltást Hell János Sopron megyei és Riegler Békés megyei főorvosok meghonosították és Bene Ferenc tanár 'Rövid oktatás a mentőhimlőről' című munkája után országosan, így Erdélyben is ismert és gyakorlottá vált, Romániában csak harminc év multával vettek tudomást róla.

Bologa a „kisajátításban” még továbbmegy, a híres-neves nagyszombati orvost, Molnár Jánost „helyesen” Joan Piuariunak kereszteli el és a román kultúra fejlődésében nagy szerepet juttat neki.¹⁰ A kolozsvári orvostörténelmi intézet egyik gyakornoka, Lenghel Alexandru, az intézet lapjában legnagyobb magyar professzoraink egyikét, Rác Sámuel kereszteli el Samuel Mihailescu von Caransebes-nek,¹¹ akinek famíliája a 18. században a temesi bánáttól vette eredetét. Tudvalévő, hogy Rác Sámuel Budán született és már az ő korában előharcosa volt a magyar nyelvű tanításnak, német és latin tankönyveket fordított magyarra, hogy a tanulók számára érthetőbbek és könnyebben hozzáférhetőbbek legyenek. A magyar anyanyelvű oktatásról egyik fordításának előszavában ezt írja:

„...valameddig a tudományokat anyanyelvekbe bé nem huzzták, úgy a Magyar Nemzet is addig a bölcsességet közösségessé nem teszi, valameddig vagy anyanyelvén nem irat, nem taníttat és nem tanulhat...”¹²

Ezt a magyar tudóst nehéz lenne kisajátítani, ha a külföld és a kolozsvári hallgatók ismernék az igazságot, a történelmi valóságot, de így cáfolatlanul végül még valóban a román orvosi kultúra előharcosa lesz a külföld és a tanulók szemében, hiszen a tanítás érdekében áll, hogy ilyen nagyműveltségű és szorgalmú tudóst „elanyakönyveljenek”, mert valószínűleg saját körükben nem találnak arra érdemest, akinek élettörténetét követendő például a tanulók elé állítsák, vagy a külföldön kérkedhetnének nagyságával. Önkéntelenül felvetődik bennünk a kérdés: a tudomány művelésére állították-e fel a románok orvostörténelmi tanszéküket, vagy a történelem hamisítására?

A jugoszlávokról nem sokat tudunk, annyira távol éltek és élnek tőlünk, hogy figyelemmel alig kísérhetjük működésüket, elszigetelt nyelvük miatt a külföldön nem szerepelhetnek, de arra súlyt nem is fektetnek.

A csehek annál nagyobb erővel dolgoznak, gyűjtenek, jóllehet anyaguk még feldolgozatlan és most készülnek a nyilvánosság elé lépni vele. Bécsi gyűjtő utamon minden levéltárban talákoztam egy nőkollegámmal, aki a nagyszombati Pázmány alapította egyetem múltjának emlékeit kutattatta, – mint mondta – igen fontos orvosi kultúránk (!) történetében a nagyszombati egyetem s cseh tanárának szerepe. Valóban, Trnka Vencel cseh származású volt, de a csehekkel életében semmi összeköttetést nem tartott fenn, s ha élne, ő tiltakoznék legjobban ilyenfajta szerepeltetése ellen. Petényi kisajátítása is ismert. A nagy magyar tudósról, aki a magyar tudományos madártan megalapítója, a Nemzeti Múzeum volt tisztviselője, olyanféle

⁹ Bologa, Valeriu et Ursan Josif: Histoire de la variolisation et de la vaccination dans les pays habités par les Roumains. = Archeion, 1929. No. 11.

¹⁰ Bologa, Valeriu L.: Johan Molnár von Müllersheim recte Joan Piuaru. In: Neuburger Festschrift, 1928.

¹¹ Lenghel Alexandru: Ein Medizinprofessor rumänischer Abstammung zu Ofen im 18. Jahrhundert: Dr. Samuel Rác (Mihailescu) von Caransebes (1744 bis 1807). = Cluj. med., 1927. No. 8.

¹² V. ö. Plenck, Jos. Jac. A borbélyágnak eleji, mellyeket németül és deákul kiadott ... Magyarra fordította, két képpel és némely hasznos czikkel szaporította Rác Sámuel. Budán és Pesten, 1782. VIII, 202, 2 p. Bevezetés.

monográfiát írtak, mint Tánacsicsról, akit felvidéki születése miatt szintén csehnek könyvelnek el.¹³

Ezek után meggondolandó, hogy meddig késsünk a felvetett eszmék megvalósításával, az utódállamok orvostörténeti hamisításainak megcáfolásával, mert ez a céltudatos elkönyvelés lassanként az egész külföldi literatúrába átszarmazik, úgyhogy később már kiirtani is alig lehet belőle. Köztudomású a Semmelweis kisajátítására irányuló kísérlet, s hogy ez még ma is megcáfolhatatlan sok helyen, mi sem bizonyítja jobban, mint az a nemrégén megjelent angol orvostörténelmi könyv, amely még ma is osztráknak, bécsinek tünteti fel Semmelweiset.¹⁴ A világirodalomba átszivárgott tévedéseket, amelyek nemzeti szempontból igen sérelmesek, sokszor soha nem lehet megcáfolni.

¹³ A. Prazak: Jan Salamun Dobromil Peten (Petián). = Sbornik filosof. fakulty, 1922. I. 9–12.

¹⁴ Singer: A short history of medicine. p. 243.; Magyary-Kossa: Magyar orvosi emlékek. 1. köt. Bp., 1929. p. 8.